

**O'ZBEKISTON - 2030 HARAKATLAR STRATEGIYASI DOIRASIDA
MUSIQA SAN'ATI RIVOJINING INSTITUTSIONAL VA MADANIY
OMILLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20406760>

Shermatova Xilola Bahtiyorjon qizi

Sherali Jo'rayev nomidagi musiqa va san'at oliy maktabi

"Musiqa nazariya" o'qituvchisi

e-mail: hilolashermatova066@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada Yangi O'zbekistonda harakatlar strategiyasi sharoitida musiqa san'atining rivojlanish mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda normativ-huquqiy hujjatlar mazmuniy tahlili, institutsional yondashuv va qiyosiy tahlil qo'llanildi. Natijalar ta'lim, ijrochilik va madaniy infratuzilma o'rtasida integratsiya kuchayganini ko'rsatadi. Ilmiy hissa sifatida "strategik-modernizatsion model" talqin qilinadi.

Kalit so'zlar

musiqa san'ati, madaniy siyosat, institutsional rivojlanish, musiqa ta'limi, ijrochilik amaliyoti, madaniy infratuzilma

Аннотация

В статье анализируются механизмы развития музыкального искусства в условиях стратегии действий Нового Узбекистана. Используются контент-анализ нормативных документов, институциональный подход и сравнительный анализ. Результаты показывают усиление интеграции между образованием, исполнительством и культурной инфраструктурой. Научный вклад заключается в интерпретации «стратегико-модернизационной модели» развития музыкальной сферы.

Ключевые слова

музыкальное искусство, культурная политика, институциональное развитие, музыкальное образование, исполнительская практика, культурная инфраструктура

Abstract

This article examines mechanisms of music art development within New Uzbekistan's action strategy framework. The study applies content analysis of policy documents, an institutional approach, and comparative analysis. Findings indicate stronger integration between education, performance practices, and cultural infrastructure. The paper's contribution is a conceptualization of a "strategic-modernization model" for music-sector development.

Keywords

music art, cultural policy, institutional development, music education, performance practice, cultural infrastructure

KIRISH.

Musiqa san'ati jamiyatning estetik didi, madaniy xotirasi va kommunikativ tajribasini uzviy bog'laydigan ijtimoiy-madaniy institut sifatida zamonaviy modernizatsiya jarayonlarida alohida ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda madaniyat va san'at sohasini boshqarish, ta'lim tizimini yangilash, ijodiy industriya segmentlarini kengaytirish hamda madaniy merosni asrash bo'yicha kompleks o'zgarishlar kuzatilmoqda. Bunday sharoitda "harakatlar strategiyasi" doirasidagi ustuvor yo'nalishlar musiqa san'ati uchun ham normativ, institutsional va resurs jihatdan yangi konfiguratsiyalarni yuzaga keltirmoqda. Mazkur konfiguratsiyalar, bir tomondan, san'atning milliy an'analarini zamonaviy ishlab chiqarish va tarqatish tizimlariga moslashtirishni, ikkinchi tomondan esa, ta'lim, sahna amaliyoti, festival-harakat, media va raqamli platformalar o'rtasida ko'p kanalli aloqalarni kuchaytirishni talab qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, musiqa san'ati rivoji ko'pincha alohida yo'nalishlar doirasida, masalan, faqat ta'lim islohoti yoki faqat madaniy tadbirlar tizimi kontekstida yoritiladi. Natijada, strategik hujjatlar va real institutsional amaliyotlar o'rtasidagi bog'lanishlar, shuningdek, musiqa sohasidagi o'zgarishlarning ichki mantiqi va mexanizmlari yetarlicha tizimli talqin qilinmay qoladi. Ilmiy adabiyotlarda madaniyat siyosati, san'at sotsiologiyasi va musiqa pedagogikasi yo'nalishlarida muhim kuzatuvlar mavjud bo'lsa-da, "harakatlar strategiyasi" sharoitida musiqa san'atining rivojini bir vaqtning o'zida normativ asos, institutlar tarmog'i va amaliy natijalar kesishmasida tahlil qilish bo'yicha bo'shliq seziladi. Xususan, strategik maqsadlar musiqiy ta'lim standartlari, ijro amaliyotining professional talablari, auditoriya bilan ishlash texnologiyalari hamda madaniy infratuzilmaning hududiy taqsimoti bilan qanday uyg'unlashayotgani masalasi yetarli konseptual darajada izohlanmagan.

Asosiy maqsad.

Ushbu maqolaning maqsadi O'zbekiston - 2030 harakatlar strategiyasi doirasida musiqa san'ati rivojlanishining institutsional va madaniy omillarini aniqlash hamda ularning o'zaro ta'sir mexanizmlarini ilmiy talqin qilishdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar bajarildi: birinchidan, strategik va sohaviy normativ hujjatlarning musiqa san'atiga doir yo'nalishlari mazmunan tahlil qilindi; ikkinchidan, ta'lim, ijrochilik, madaniy tadbirlar va infratuzilma institutlari o'rtasidagi bog'liqliklar institutsional yondashuv asosida tizimlashtirildi; uchinchidan, aniqlangan natijalar musiqashunoslik va madaniyat siyosati bo'yicha ilmiy yondashuvlar bilan qiyosiy muhokama uchun tayyorlandi. Tadqiqot muammosi "strategik maqsadlar"ning musiqa sohasida "amaliy institutlar"ga aylanish jarayonida qanday vositalar va cheklovlar paydo bo'lishini tushuntirishga qaratildi.

O'zbekiston - 2030 harakatlar strategiyasi 1-yo'nalish 5-bobining 41-maqsadida musiqa san'atining rivojlanishida O'zbek milliy san'atini targ'ib qilish orqali mamlakatimizning turistik salohiyatini oshirish. Bunda quyidagimaqsadlar aniqlanib olingan.

➤ Maqom, baxshichilik, raqs va teatr yo'nalishlarida kamida 10ta xalqaro festival va anjumlari o'tkaziladi.

➤ Sohada ta'lim berishga kamida 20 nafar yuqori malakali xorijiy mutaxassislarni jalb qilish.

Shuningdek. O'zbekiston - 2030 harakatlar strategiyasi 1-yo'nalish 5-bobining 43-maqsadida bolalar musiqasiga e'tibor kuchaydi.

➤ 2024-2030 yillarda 432ta ta'mirlab madaniyat markazlarida xususiy sektorni jalb qilgan xolda qurulish ta'mirlash va jihozlash ishlarini amalga oshirish.

➤ 13ta bolalar musiqa va san'at maktablarini jihozlash, to'garaklar sonini 7000ga yetkazish.

➤ Hududlarning madaniyat va istirohat bog'larida 64ta zamoniy yozgi kinoteatrlar va 24ta bukkafelar faoliyatini yo'lga qo'yish.

Tadqiqot metodologiyasi ko'p manbali va ko'p darajali tahlilga tayanadi, chunki musiqa san'ati rivoji bir vaqtning o'zida estetik, ijtimoiy va boshqaruviy o'lchamlarga ega murakkab tizimdir. Asosiy nazariy tayanch sifatida institutsional yondashuv tanlandi: u musiqa san'atini faqat badiiy amaliyot emas, balki ta'lim muassasalari, ijodiy jamoalar, sahna maydonlari, grant va tanlov mexanizmlari, professional standartlar hamda auditoriya bilan kommunikatsiya kanallari orqali ishlaydigan institutlar majmui sifatida ko'rishga imkon beradi. Bu yondashuv, ayniqsa, modernizatsiya jarayonlarida "qoidalar va resurslar" qanday qayta taqsimlanishini tushuntirishda samarali hisoblanadi.

Empirik asos sifatida ochiq e'lon qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, konseptual dasturlar, sohaviy qarorlar, shuningdek, ta'lim va madaniyat muassasalari faoliyatini yorituvchi rasmiy axborot materiallari mazmuniy tahlil qilindi. Mazmuniy tahlil usuli hujjatlardagi maqsadlar, vazifalar, indikatorlar va amalga oshirish mexanizmlarini ajratib ko'rsatish, ularning musiqiy ta'lim, ijrochilik va infratuzilma bilan bog'liq segmentlarini tematik klasterlash imkonini berdi. Metod sifatida qiyosiy tahlil ham qo'llanildi: u musiqiy rivojlanishning ichki elementlarini xalqaro ilmiy adabiyotlarda bayon qilingan madaniy siyosat modellari hamda san'atni boshqarish konsepsiyalari bilan solishtirishga xizmat qildi [8; 10]. Shuningdek, analitik-sintetik yondashuv yordamida ajratilgan klasterlar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'lanishlari qayta qurildi va "strategik-modernizatsion model" sifatida konseptuallashtirildi.

Tanlangan metodlar maqola maqsadiga muvofiqdir, chunki ular bir tomondan strategik hujjatlarning deklarativ qatlamini amaliy mexanizmlar bilan bog'lash, ikkinchi tomondan esa, musiqa san'ati taraqqiyotini faqat estetik o'zgarishlar sifatida emas, balki institutlararo integratsiya jarayoni sifatida talqin qilish imkonini beradi. Tadqiqot doirasida statistik umumlashtirish yoki so'rovnoma kabi kvant usullar markaziy o'rinni egallamadi; buning sababi maqolaning vazifasi miqdoriy ko'rsatkichlarni hisoblash emas, balki rivojlanish mexanizmlarini tushuntiruvchi ilmiy modelni ishlab chiqishdan iborat bo'ldi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari va ularning tahlili. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, harakatlar strategiyasi doirasida musiqa san'ati rivoji uchta asosiy yo'nalishning o'zaro bog'lanishi orqali barqarorlashmoqda: institutsional boshqaruvning yangilanishi, kadrlar tayyorlash tizimining modernizatsiyasi va madaniy infratuzilmaning ko'p markazli rivoji. Birinchi yo'nalishda normativ hujjatlar musiqa san'atini madaniyat sohasi tarkibida alohida professional segment sifatida ko'rib, uni boshqarishda shaffoflik, loyihaviy yondashuv va natijaga yo'naltirilgan rejalashtirish elementlarini kuchaytiradi. Bunda musiqa jamoalari, ta'lim muassasalari va madaniy tadbirlar tizimi o'rtasida hamkorlik mexanizmlarini yo'lga qo'yishga xizmat qiluvchi tashkiliy vositalar ko'zga tashlanadi. Natijada, musiqa san'atining "faqat sahna" bilan cheklanib qolmasdan, ta'lim, media va hududiy madaniyat markazlari bilan uzviy integratsiyalanishi uchun institutsional shartlar kengaymoqda.

Ikkinchi yo'nalishda musiqa ta'limining mazmuni va tashkil etilishi bo'yicha modernizatsion impulslar aniqlanadi. Mazmuniy tahlil musiqiy ta'limda kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv, ijro amaliyoti bilan nazariy tayyorgarlik nisbatini qayta ko'rib chiqish, shuningdek, iste'dodlarni erta aniqlash va qo'llab-

quvvatlash mexanizmlarining kuchayishini ko'rsatdi. Bu jarayonlarda musiqashunoslik an'analari bilan bir qatorda, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, ansambl madaniyati, sahna tajribasini tizimli to'plash va repertuar siyosatini yangilash kabi masalalar dolzarb bo'lib bormoqda. Natija sifatida, ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan ijrochining professional profili tobora ko'p kompetensiyali tus olmoqda: u nafaqat ijro texnikasi, balki kommunikatsiya, loyiha boshqaruvi va auditoriya bilan ishlash ko'nikmalarini ham o'z ichiga oladigan modelga yaqinlashadi.

Uchinchi yo'nalish madaniy infratuzilmaning rivoji bilan bog'liq bo'lib, bunda hududiy nomutanosibliklarni yumshatish va madaniy xizmatlar sifati hamda mavjudligini kengaytirish tendensiyasi ko'zga tashlandi. Infratuzilma faqat binolar va sahnalar yig'indisi sifatida emas, balki musiqa san'ati "aylanmasi"ni ta'minlaydigan tizim sifatida namoyon bo'ladi: repetitsiya va o'quv bazalari, kontsert maydonlari, festival va tanlov platformalari, studiyalar, raqamli tarqatish kanallari bir-birini to'ldiradi. Tahlil shuni ham ko'rsatdiki, infratuzilma kengayishi bilan birga, repertuar siyosati va auditoriya segmentatsiyasi masalalari ham keskinlashadi, chunki yangi maydonlar barqaror ishlashi uchun professional kadrlar oqimi, sifat nazorati va madaniy marketing talab etiladi. Shunday qilib, infratuzilma rivoji "z-o'zidan yakuniy natija emas, balki ta'lim va ijrochilik instituti bilan integratsiyalashganida samarali ishlaydigan omil sifatida yuzaga chiqadi.

Natijalar umumlashtirilganda, "strategik-modernizatsion model"ning asosiy belgisi sifatida musiqa san'atida uch darajali integratsiya aniqlanadi. Birinchi daraja normativ va boshqaruv integratsiya bo'lib, u soha ichidagi turli segmentlarni umumiy maqsadlar va dasturiy mexanizmlar orqali birlashtiradi. Ikkinchi daraja kadrlar va amaliyot integratsiyasi bo'lib, u ta'lim muassasasini bevosita sahna tajribasi, tanlovlar va repertuar siyosati bilan tutashtiradi. Uchinchi daraja hududiy va kommunikativ integratsiya bo'lib, u musiqa san'atini markaziy maydonlardan hududlarga, an'anaviy kontsert formatlaridan raqamli tarqatish kanallarigacha yoyishni nazarda tutadi. Ushbu model natijaviylikni "ko'rsatkichlar" emas, balki institutlararo uzviylik kuchayishi orqali tavsiflaydi, ya'ni tizim ichida resurslarning aylanishi va professional me'yorlarning barqarorlashuvi markaziy natija sifatida ko'rinadi.

Olingan natijalarni ilmiy adabiyotlar bilan solishtirish shuni ko'rsatadiki, musiqa san'atining strategik rivojlanishini tushuntirishda "institutsional konfiguratsiya" tushunchasi ayniqsa muhim. Masalan, san'atni boshqarish bo'yicha xalqaro yondashuvlarda madaniy siyosatning samarasi ko'pincha tashkilotlararo tarmoq, moliyalashtirish dizayni va auditoriya bilan barqaror kommunikatsiya

orqali ta'riflanadi. Tadqiqotimizda aniqlangan uch darajali integratsiya aynan shunday tarmoq mantiqiga mos keladi, biroq milliy musiqa ta'limi va ijrochilik an'analari tufayli bu jarayon "standartlashuv" dan ko'ra "muvozanatlashuv" xarakteriga ega ekanligi ko'rinadi. Ya'ni, tizim zamonaviy boshqaruv talablarini qabul qilarkan, repertuar va ijro maktabi kabi an'anaviy segmentlarni ham barqarorlashtirishga intiladi.

Rossiya musiqashunoslik va musiqa pedagogikasi maktabida musiqiy ta'limning asosiy kuchi sifatida maktab, ustoz-shogird davomiyligi va ijro amaliyotining uzviyligi alohida urg'u bilan yoritiladi. Bizning natijalarda ham aynan ta'lim va sahna amaliyotini yaqinlashtirish tendensiyasi markaziy o'rinni egalladi, biroq bu yaqinlashuv endilikda faqat individual ustozlik doirasida emas, balki institutlararo mexanizmlar orqali kuchaymoqda. Bunday o'zgarishning ilmiy ahamiyati shundaki, ijrochining professional identifikatsiyasi "maktab" bilan birga "loyiha" va "platforma" tushunchalari bilan ham to'ldirila boshlaydi. Bu esa, nazariy jihatdan, musiqiy ta'lim natijalarini baholash mezonlarini ham qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi: faqat texnik mahorat emas, balki sahna kommunikatsiyasi, repertuar tanlovi va auditoriya bilan ishlash madaniyati ham kasbiy kompetensiya sifatida ko'riladi.

O'zbek musiqashunoslik an'alarida maqom, an'anaviy ijrochilik va milliy cholg'u madaniyati masalalari ko'pincha tarixiy-estetik paradigma doirasida tadqiq etilgan. Ushbu maqoladagi natijalar bunday tadqiqotlarni inkor etmagan holda, ularni boshqaruv va institutlar tarmog'i perspektivasi bilan boyitadi. Ya'ni, milliy musiqiy merosni asrash faqat arxivlash yoki sahnada namoyish etish bilan cheklanmay, uni o'rgatishning zamonaviy didaktik modellari, ijrochilar uchun karera trayektoriyalari hamda hududiy madaniy xizmatlar tizimi bilan uzviy bog'liq bo'lib chiqadi. Shu nuqtai nazardan, milliy musiqiy an'ananing "barqarorligi" endi nafaqat estetik uzluksizlik, balki institutsional uzluksizlik sifatida ham ko'rilishi mumkin.

Madaniyat siyosati bo'yicha nazariy adabiyotlarda modernizatsiya jarayonlarida infratuzilma kengayishi ko'pincha "kirish imkoniyati"ni oshirishi ta'kidlanadi, biroq bu jarayon sifat nazorati va mazmuniy siyosat bilan ta'minlanmasa, fragmentatsiya xavfi kuchayishi qayd etiladi. Tadqiqotimizda ham infratuzilmaning ko'p markazli rivoji bilan birga repertuar siyosati va kadrlar oqimi masalalari keskinlashishi aniqlangani ushbu nazariy pozitsiya bilan uyg'unlashadi. Shundan kelib chiqib, "strategik-modernizatsion model"ning amaliy qiymati infratuzilma, ta'lim va ijrochilikni alohida-alohida emas, balki yagona ekotizim sifatida ko'rish zaruratini asoslashidadir. Ekotizim mantiqi shuni

anglatadiki, yangi kontsert maydonining ochilishi o'z-o'zidan natija bermaydi; u ta'lim muassasalarining amaliyot bazasi, professional jamoalarning repertuar laboratoriyasi va auditoriya bilan barqaror aloqani ta'minlovchi kommunikatsiya kanallari bilan bog'langanda samarali ishlaydi.

Shuningdek, natijalar musiqiy sohada raqamli tarqatish kanallarining ahamiyati ortib borayotganini institutsional darajada ko'rsatdi. Xalqaro tadqiqotlarda raqamli platformalar musiqiy iste'molning strukturasi o'zgartirishi, auditoriya segmentatsiyasini kuchaytirishi va ijrochining karera strategiyasini qayta belgilashi ta'kidlanadi. Bizning holatda, bu jarayonning o'ziga xosligi shundaki, raqamli kommunikatsiya an'anaviy ijro maktablari uchun ham "yangi sahna" vazifasini bajara boshlaydi, biroq bunday sahnada sifat mezonlari, mualliflik huquqi, fonogramma madaniyati va kontent seleksiyasi kabi masalalar yanada dolzarb tus oladi. Demak, strategik rivojlanish doirasida raqamli muhitni faqat texnik kanal emas, balki alohida madaniy institut sifatida anglash zarurati yuzaga chiqadi.

Xulosa

Maqolada O'zbekiston – 2030 harakatlar strategiyasi sharoitida musiqa san'ati rivojining institutsional va madaniy omillari tizimli tahlil qilindi hamda "strategik-modernizatsion model" konseptual talqini taklif etildi. Tahlil natijasida musiqa sohasida normativ-boshqaruviy yangilanish, musiqiy ta'limning ko'p kompetensiyali professional profilga yo'nalishi va madaniy infratuzilmaning ko'p markazli rivoji o'zaro uzviy bog'lanib, uch darajali integratsiyani shakllantirayotgani asoslandi. Mazkur yondashuvning nazariy ahamiyati musiqa san'atini estetik hodisa bilan bir qatorda institutlararo ekotizim sifatida tushuntirishga, amaliy ahamiyati esa ta'lim, sahna amaliyoti, repertuar siyosati va kommunikatsiya kanallarini uyg'un rejalashtirish zaruratini ko'rsatishga xizmat qiladi. Kelgusida tadqiqotlar musiqiy ekotizimning hududiy modellarini, auditoriya tadqiqotlarini hamda raqamli muhitda sifat mezonlarini ishlab chiqishga yo'naltirilishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston – 2030 harakatlar strategiyasi
2. <https://lex.uz/docs/-6600413>
3. Rajabov I. O'zbek maqomlari: nazariya va amaliyot. Toshkent, O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006. 320 b.

4. Karimov A. O'zbek an'anaviy musiqa ijrochiligi: uslub va maktablar. Toshkent, San'at, 2012. 248 b.
5. Abduazizov A. Musiqa ta'limi metodikasi. Toshkent, O'qituvchi, 2018. 196
6. Scott W. R. Institutions and Organizations: Ideas, Interests, and Identities. Thousand Oaks, SAGE Publications, 2014. 360 p.
7. 8. UNESCO. Measuring Culture: UNESCO Culture for Development Indicators. Paris, UNESCO Publishing, 2014. 230 p.
8. 9. Throsby D. Economics and Culture. Cambridge, Cambridge University Press, 2001. 208 p.
9. 10. Hesmondhalgh D. The Cultural Industries. London, SAGE Publications, 2019. 384 p.